

PM Kulturmiljö DP Lindholmsplatsen

Aktuellt planområde ligger inte geografiskt inom riksintresset Lindholmen eller inom de kommunalt utpekade kulturmiljöerna. Upplevelsen av omgivande kulturmiljöer kan dock komma att påverkas av hur tillkommande bebyggelse utformas. I analysen av hur och i vilken utsträckning aktuellt projekt kan påverka upplevelsen måste också tidigare projekts påverkan i närområdet vägas in.

Föreliggande PM utgår från och sammanfattar tidigare kulturmiljöunderlag som tagits fram i samband med plan- och programarbeten som berört Lindholmen.

Utredningar/kunskapsunderlag som utgjort underlag för detta PM:

- Kulturmiljöunderlag Lindholmen (STUP), Göteborgs stadsmuseum, 2017
- Kulturmiljövårdens riksintressen inom centrala Göteborg, WSP/Göteborgs stad, 2020.
- Kulturmiljöutredning Linbanan - station Lindholmen, Tyréns 2017

Lagskyddade kulturmiljöer i planområdets närområde

Röd skraffering visar riksintresseanspråkets utbredning, bruntonade markeringar visar bebyggelsemiljöer upptagna i Göteborgs stads bevarandeprogram (35:1 ej aktuell) och den gula cirkeln markerar aktuellt planområde.

Riksintresse för kulturmiljövård

Kulturmiljövårdens riksintressen är sammanhängande kulturmiljöer av stor betydelse ur ett nationellt perspektiv. För riksintresseområden för kulturmiljövården gäller, i enlighet med miljöbalkens tredje kapitel, att de ska skyddas mot åtgärder som kan innebära påtaglig skada på kulturmiljön.

Riksintresset Lindholmen

Väster om planområdet ligger riksintresset för kulturmiljövården Lindholmen (O 2:3). Riksintresset Lindholmen är en sammanhållen välbevarad kulturmiljö som visar varvsarbetarnas levnadsmiljöer med inslag av ålderdomlig skärgårdsmiljö. Genom bevarad bebyggelse och spår efter varvsverksamheten speglar miljön det historiskt nära sambandet mellan bostadsmiljö och arbetsplats.

Riksantikvarieämbetets motivering till utpekandet lyder; ”Bostadsområde för arbetarna vid Lindholmens varv, som visar varvsarbetarnas levnadsförhållanden under 1800-talets senare del med självbyggeri i de bohuslänska fiskelägenas tradition men också bebyggelse efter mer planmässig stadskaraktär.”

Som uttryck för riksintresset i beslutstexten lyfts torrdockan mot älven och andra lämningar av varvsmiljön, Slottsbergets bebyggelse, bebyggelsen på den lägre inlandsplatån, planmönstret och bebyggelsens karaktär.

Kommunalt intresse

Göteborgs stads bevarandeprogram, Kulturhistoriskt värdefull bebyggelse, utgör ett kommunalt kunskapsunderlag. Byggnader och bebyggelsemiljöer som tas upp i programmet har bedömts som särskilt värdefulla ur kulturhistorisk synpunkt, vilket innebär att de omfattas av plan- och bygglagens förbud mot förvanskning, PBL 8 kap 13§. Planområdet ligger mellan två bebyggelsemiljöer som är upptagna i bevarandeprogrammet; Götaverken/Cityvarven i öster (område 36 A) och Lindholmen – Slottsberget i väster (område 35 A).

Götaverken/Cityvarvet

Kortfattat motiveras den utpekade bebyggelsemiljön av att det är det sista området med tät och relativt välbevarad industrimiljö som kan ge en bild av den tidigare varvsverksamheten längs Norra Älvstranden. Miljön omfattar bevarade byggnader och anläggningar från 1908–60 och betydelsen av denna som blickfång från kajerna i stadskärnan betonas.

Lindholmen-Slottsberget

Kortfattat motiveras den utpekade bebyggelsemiljön av hur den bevarade äldre bebyggelsen ger en god bild av hur en arbetarstadsdel fungerade och såg ut kring sekelskiftet 1900. Att miljön speglar hur denna bostadsbebyggelse vuxit fram i nära beroende av varvet utan överordnad planering. Torrdockan uppmärksammas som en av de tidigaste anläggningarna inom varvet och Slottsberget samt Lindholmens Herrgård lyfts som spår från områdets utveckling före varvets tid.

Övergripande historik med koppling till områdets berättar innehåll och kulturhistoriska sammanhang

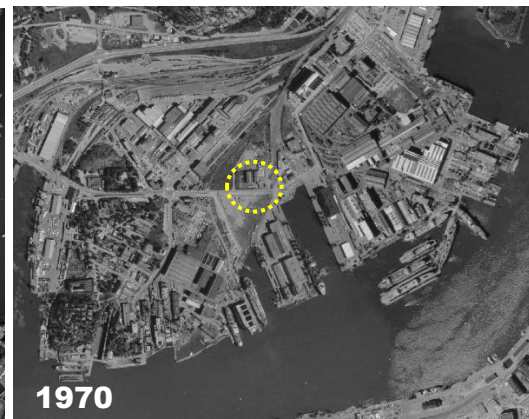
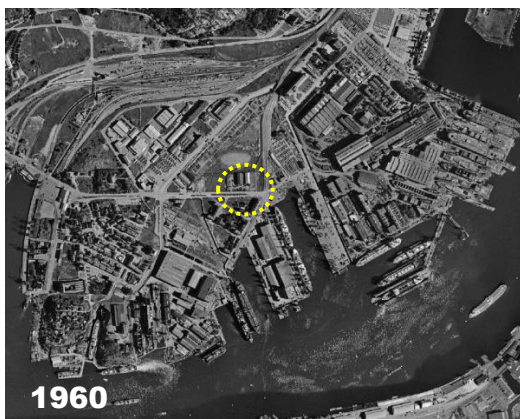
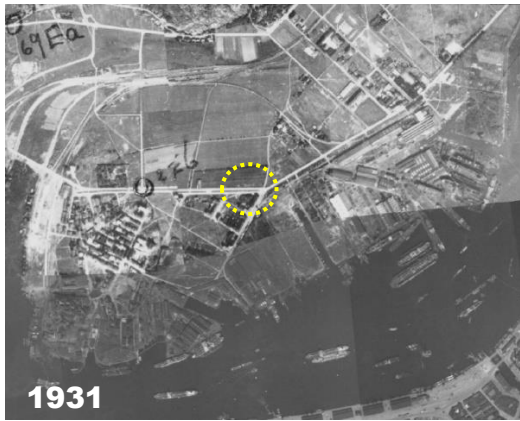
Hisingen var fram in på 1800-talet ett utpräglat jordbrukslandskap och Lundby var inte en del av Göteborg. Det fanns inga tydliga industrianläggningar och landsvägarna följde mycket gamla sträckningar. Det var först i samband med skeppsvarvens etablering som Hisingen övergick till att bli ett betydande industriområde. Lindholmens varv startade 1848, etableringen av Götaverkens varvsområde startade 1867 och det tredje storvarvet, Eriksbergs mekaniska verkstad, startade sin verksamhet 1873. Mot slutet av 1800-talet fanns det behov för Lundby att expandera för såväl industrier som bostäder. Lundby Den etappvisa omvandlingen av kustlinjen startade genom att de tidigare vassarna torrlades, bland annat Lundbyvassen och kring Lindholmen. De torrlagda områdena delades in och tillkommande kvarter planerades bli rätvinkliga.

Parallellt med anläggandet av de nya varvs- och verkstadsområdena växte också bostadsbebyggelse för varvsarbetarna fram i anslutning till arbetsplatserna. Lindholmens varvsarbetare byggde ursprungligen sina timrade bostadshus på varvets mark. Den tidigaste bebyggelsen på Slottsberget uppfördes oplanerat med mindre trähus i en till två våningar anpassades efter terrängen. Omkring sekelskiftet 1900 fortsatte bebyggelsen på höjden ovan Lindholmens varv och landshövdingehuset uppfördes inom den planerade kvartersstrukturen norr om varvsområdet.

1906 inkorporerades Lundbys landskommun med Göteborg. Ett motiv för detta var att man såg risken för att Lundby annars skulle växa fram som en självständig, konkurrerande industristad. Göteborg-Tingstad-Sannegårdens järnväg öppnades 1914.

En tävling för hamnområdet genomfördes och ett förslag om centralhamn togs fram, vilket delvis förverkligades genom Frihamnsområdet i början av 1920-talet. Under denna tid skissades det också på översiktsplan för Lundby och Backa socknar men bara mindre delar förverkligades. En generalplan för Lundby var framtagen 1937, en av de första moderna generalplanerna i Sverige, vilken gav riktlinjer för industri, bostäder, service och transport. I generalplanen gavs varven och hamnen ett rejält expansionsutrymme. På Lindholmen och i vassområdena övergavs de tidigare planerna på bostadskvarter och ersattes av industri- och verksamhetsområden. Torslanda, Tuve och Säve inkorporerades med Göteborg 1967 och 1971 gjordes en ny generalplan för Hisingen. I denna delades Hisingen in i ett rutnät av vägar och större delen av västra Hisingen avsattes till industrier och hamnar.

Oljekrisen 1973–74 innebar en omedelbar och akut kris för den svenska varvsindustrin. Götaverken växlade om från skeppsbyggeri till ett försök med reparationsvarv och senare till blandad industriverksamhet. Lindholmen omvandlades från varv till utbildningscenter och senare till Lindholmen Science Park. Under det senaste decenniet har utvecklingen fortsatt med en inriktning mot innerstad med blandad bostads- och kontorsbebyggelse.

Planområdets kulturhistoriska sammanhang

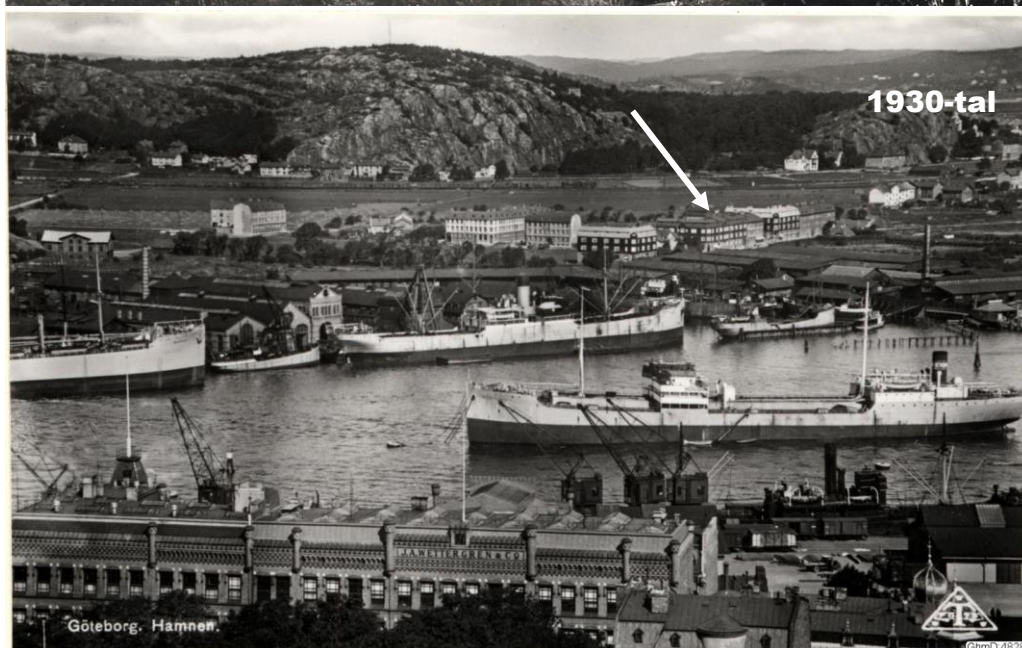
Planområdet ligger inom ett område som gått från att vara en del av ett agrart landskap och vassmark till ett muddrat och omformat industri- och hamnområde. I denna omvandling var platsen en del av den kvarterstad med bostadsbebyggelse som planerades men där utbyggnaden endast påbörjades under åren kring sekelskiftet 1900.

Historiskt gick Ceresgatans sträckning genom aktuellt planområde. I planområdets sydöstra del knöts den äldre vägsträckningen samman med ett stråk ner mot Lindholmens varv och tidigare Lundby hamngata som ledde vidare in i Götaverkens område. Planområdet var delvis bebyggt med landshövdingehus i en avgränsad kvarterstruktur på den södra sidan av Ceresgatan.

I och med att hamnen expanderade framåt mitten av 1900-taket tog hamnverksamheten alltmer över, större områden för upplag behövdes bland annat. På den norra sidan av Ceresgatan uppfördes lägre magasinsbyggnader. Den påbörjade bostadsbebyggelsen revs under 1960-talet, senare också magasinsbyggnaderna.

Efter att varvet på Lindholmen lades ner fungerade platsen länge som parkering men förblev obebyggd fram till 2012 då befintligt parkeringshus uppfördes. Byggnaden fungerar i huvudsak som garage men innehåller också lokaler för verksamheter i den norra delen.

Den bebyggelsestruktur som planområdet idag är en del av utgår framför allt från den förändring som Lindholmsalléns anläggande i början av 2000-talet. Det finns idag inga spår från platsens tidigare användning. I anslutning till planområdet utgör Ceresgatans sträckning västerut, delar av Elin Svenssons gata inom Götaverksområdet och Diagonalens sträckning bevarade stråk med historisk bäring som speglar den forna verksamhetens kommunikationsleder från tiden omkring sekelskiftet 1900.

Bilder Göteborgs stadsmuseum. Överst: utsikt mot söder från Ramberget, mitten: utsikt mot norr från Stigberget, nederst: flygbild mot öst med Lindholmspiren i förgrunden. (Pil = planområdets ~läge)

Kulturmiljövärden i planområdets närområde

Topografin (av betydelse för läsbarhet/upplevelse riksintresse)

Kontrasten i landskapet mellan den platta marken, konstruerade genom landutfyllnader, och den naturliga topografin med Ramberget, Slottsberget och Skatberget speglar hur topografin präglat den historiska utvecklingen av bebyggelsemönstret i området; Bostadsbebyggelse på och i anslutning till höjderna och mer storskalig varvs- och verkstadsbebyggelse på den platta marken i anslutning till älv och landvägar.

F.D: Lindholmens varvsområde (av betydelse för läsbarhet/upplevelse riksintresse)

Torrdockan och Skatberget med varvskontoret och disponentvillan tillsammans med den övergripande strukturen med bevarade (men ombyggda) varvsbyggnader, kajerna och hamnarnas form, lämningar efter stapelbäddarna och historiska stråk utgör de spår som speglar områdets tidigare varvsverksamhet. De bevarade varvsbyggnaderna från 1940–50-talen har en tydlig riktning mot älven, stor skala och uppförda i robusta material som tegel och plåt.

Slottsberget och Lindholmens bostadsbebyggelse (av betydelse för läsbarhet/upplevelse riksintresse)

Bebyggelsemiljöerna på Slottsberget och Lindholmen speglar genom bevarade byggnader och bebyggelsemönster en typisk bostadsmiljö för industri-, hamn- och varvsarbetare. Slottsberget har en oregelbunden struktur, variationsrik småskalig trähusbebyggelse som klättrar upp för bergets branta sluttningar. Lindholmen har ett planmässigt regelbundet gatunät, mer stadsmässig bostadsbebyggelse i form av trä- och landshövdingehus samt bevarade allmänna byggnader. De fria utblickarna från bostadsbebyggelsens höga lägen ner över det forna varvsområdet och älven som speglar det historiskt nära sambandet mellan bostadsmiljö och arbetsplats.

Götaverksområdet

Götaverksområdet är genom bevarad industribebyggelse (tidigt 1900-tal till 1970-tal), stråk, siktlinjer, rumsbildningar och kajkanter med kranar en helhetsmiljö med stark industrikaraktär. Området speglar den lokala utvecklingen och varvets betydelse för Göteborg. Bebyggelsen inom området är uppförd med en kraftfull arkitektur av tydlig industrikaraktär. Stor skala, robusta material och typiska byggnadsdetaljer samspelar. Många av byggnaderna är kvartersstora i sin utbredning. Områdets kajer, kranar och sammanhängande byggnadslinje mot vattnet bildar en kontrast mot staden på motsatta sidan av älven.

Vyer/siktlinjer från älvrummet (av betydelse för läsbarhet/upplevelse riksintresse)

I utblickarna från älven och den södra älvstranden kan de olika delområdenas längs vattenlinjens historiska sammanhang läsas samman och förstås i ett större historiskt perspektiv. Det är från detta hålls som de före detta varvs- och bostadsmiljöerna kan upplevas tillsammans. Fronterna och stadssiluetterna med utbredda, fristående och

storskaliga byggnader, kajer och bevarade kranar i de forna varvs- och industriområdena och höjdernas bebyggelsemiljöer där berg, bebyggelse och grönska samverkar speglar sammantaget Göteborgs betydande epok som sjöfarts- och industristad.

Planområdet och anslutande stadsrums karaktär

Planområdet ligger i ett område mellan de forna varvsmiljöerna och centralt inom vår tids pågående stadsutvecklingsprojekt. Idag innehåller det parkeringsgaraget som uppfördes 2012 och en parkeringsplats omgiven av planteringar. Garagebyggnaden har en rektangulär byggnadskropp med ett vågformat tak och snedställd gavel som följer Lindholmsalléns sträckning. (1)

Lindholmens gamla varvsområdet som ansluter till planområdet i sydväst har en struktur som präglas av ett klart definierat geometriskt mönster där bebyggelse, platser, stråk och kajer förhåller sig till kvadrater och diagonaler. Ett mönster med utgångspunkt i varvets funktioner med byggnader och stapelbäddar. Längst i sydväst finns de bevarade varvsbyggnaderna i tegel från 1940–50-talen. (2) I den nordöstra delen av området har det äldre formspråket med enkla volymer tagits upp i den bebyggelse som uppförts, material och skala samspelar mellan yngre tillägg och de bevarade byggnaderna. Byggnaderna, 'Kuggen' och 'Lindholmen Science Park', i planområdets direkta närhet har ett mer expressivt formspråk med distinkta geometriska former, glas som material har en framträdande roll. 'Lindholmen Science Park' tar genom sin form också upp gångvägen Diagonalens fortsatta sträckning mot norr. 'Kuggen' sticker utöver sin form ut genom dess färgrika fasader. (3)

Liksom planområdet har bebyggelsestrukturen som ansluter mot öster präglats av Lindholmsalléns sträckning. Området i anslutning till hamnbassängen har byggts ut successivt och har en variation av byggnadstyper. Fristående byggnadskroppar, fasader med skivmaterial och fönsterband är ett övergripande karaktärsdrag, men relativt stor variation av såväl byggnadsformer och skala som fasadgestaltning råder. I direkt anslutning till planområdet ligger de två byggnader som skiljer ut sig höjdmässigt. Höjd, utbredning och placeringen med längdriktningen mot vattnet är gemensam men respektive byggnad har sin individuella gestaltning till såväl form som material. Vidare österut fortsätter en modern förtätning med bostadshus placerade efter ett nytt mönster och inom Götaverksområdet finns en förtätning med modernare bebyggelse av olika form. (4)

På andra sidan av Lindholmsallén från planområdet är det större stadsutvecklingsområdet, Karlavagnsplatsen, med tillkommande bebyggelse kring befintliga bostadskvarter under uppbyggnad. Befintliga kvarter i åtta våningar har en tydligt riktad front mot allén är på gång att kompletteras med nya kvarter med byggnader i varierande höjder, Karlatornet centralt och högst men med fler höga byggnader i varierande skala upp till omkring 40 våningar. (5)

